

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyaē araṇyakāṇḍē

॥ *ēkādaśaḥ sargaḥ* ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkādaśaḥ sargaḥ ॥

pañcāpsarastīrthasya māṇḍakarṇimunēśca kathā nānāśramēṣu
vihṛtya śrīrāmaprabhṛtīnāṃ sutīkṣṇasyāśramē samāgamanaṃ
tatra kiñcit kālaṃ sthitvā
munērājñayāgastyabhrāturagastyasya
cāśramayōrgamanamagastya prabhāvasya ca varṇanam

agrataḥ prayayau rāmaḥ
sītā madhyē suśōbhanā |
pṛṣṭhatastu dhanuṣpāṇi -
rlakṣmaṇō'nujagāma ha ॥ 3.11.1 ॥

tau paśyamānau vividhā -
ñśailaprasthān vanāni ca |
nadiśca vividhā ramyā
jagmatuḥ saha sītayā ॥ 3.11.2 ॥

sārasāṃścakravākāṃśca
nadīpulinacāriṇaḥ |
sarāṃsi ca sapadmāni
yutāni jalajaiḥ khagaiḥ ॥ 3.11.3 ॥

yūthabaddhāṃśca pṛṣatān
 madōnmattān viṣāṇinaḥ |
 mahiṣāṃśca varāhāṃśca
 gajāṃśca drumavairiṇaḥ || 3.11.4 ||

tē gatvā dūramadhvānaṃ
 lambamānē divākarē |
 dadṛśuḥ sahitā ramyaṃ
 taṭākam yōjanāyutam || 3.11.5 ||

padmapuṣkarasambādham
 gajayūthairalaṅkṛtam |
 sārasairhaṃsakādambaiḥ
 saṅkulaṃ jalajātibhiḥ || 3.11.6 ||

prasannasalilē ramyē
 tasmin sarasi śuśruvē |
 gītavāditranirghōṣō
 na tu kaścana dṛśyatē || 3.11.7 ||

tataḥ kautūhalād rāmō
 lakṣmaṇaśca mahārathaḥ |
 munim dharmabhṛtaṃ nāma
 praṣṭuṃ samupacakramē || 3.11.8 ||

idamatyadbhutaṃ śrutvā
 sarvēṣāṃ nō mahāmunē |
 kautūhalaṃ mahajjātaṃ
 kimidaṃ sādhu kathyatām || 3.11.9 ||

tēnaivamuktō dharmātmā
 rāghavēṇa munistadā |
 prabhāvaṃ sarasaḥ kṣipra -
 mākhyātumupacakramē || 3.11.10 ||

idaṃ pañcāpsarō nāma
 taṭākam sārvaśālikam |
 nirmitaṃ tapasā rāma
 muninā māṇḍakarṇinā || 3.11.11 ||

sa hi tēpē tapastīvraṃ
 māṇḍakarṇirmahāmuniḥ |
 daśavarṣasahasrāṇi
 vāyubhakṣō jalāśayē || 3.11.12 ||

tataḥ pravyathitāḥ sarvē
 dēvāḥ sāgnipurōgamāḥ |
 abruvan vacanaṃ sarvē
 parasparasamāgatāḥ || 3.11.13 ||

asmākaṃ kasyacit sthāna -
 mēṣa prārthayatē muniḥ |
 iti saṃvignamanasaḥ
 sarvē tatra divaukasaḥ || 3.11.14 ||

tataḥ kartuṃ tapōvighnaṃ
 sarvadēvairniyōjitāḥ |
 pradhānāpsarasaḥ pañca
 vidyuccalitavarcasaḥ || 3.11.15 ||

apsarōbhistatastābhi -
 rmunirdr̥ṣṭaparāvaraḥ |
 nītō madanavaśyatvaṃ
 dēvānām kāryasiddhayē || 3.11.16 ||

tāścaivāpsarasaḥ pañca
 munēḥ patnītvamāgatāḥ |
 taṭākē nirmitaṃ tāsām
 tasminnantarhitaṃ gṛham || 3.11.17 ||

tatraivāpsarasaḥ pañca
 nivasantyō yathāsukham |
 ramayanti tapōyōgā -
 nmuniṃ yauvanamāsthitaṃ || 3.11.18 ||

tāsām saṅkrīḍamānānā -
 mēṣa vāditraniḥsvanaḥ |
 śrūyatē bhūṣaṇōnmiśrō
 gītaśabdō manōharaḥ || 3.11.19 ||

āścaryamiti tasyaitad
 vacanaṃ bhāvitātmanaḥ |
 rāghavaḥ pratijagrāha
 saha bhrātrā mahāyaśāḥ || 3.11.20 ||

ēvaṃ kathayamānaḥ sa
 dadarśāśramamaṇḍalam |
 kuśacīraparikṣiptaṃ
 brāhmyā lakṣmyā samāvṛtam || 3.11.21 ||

praviśya saha vaidēhyā
 lakṣmaṇēna ca rāghavaḥ |
 tadā tasmin sa kākutsthaḥ
 śrīmatyāśramamaṇḍalē || 3.11.22 ||

uṣitvā sa sukhaṃ tatra
 pūjyamānō maharṣibhiḥ |
 jagāma cāśramāmstēṣāṃ
 paryāyēṇa tapasvinām || 3.11.23 ||

yēṣāmuṣitavān pūrvam
 sakāśē sa mahāstravit |
 kvacit paridaśān māsā -
 nēkaśamvatsaram kvacit || 3.11.24 ||

kvacicca caturō māsān
 pañca ṣaṭ ca parān kvacit |
 aparatrādhikān māsā -
 nadhyardhamadhikaṃ kvacit || 3.11.25 ||

trīn māsānaṣṭamāsāṃśca
 rāghavō nyavasat sukham |
 tatra saṃvasatastasya
 munīnāmāśramēṣu vai || 3.11.26 ||

ramataścānukūlyēna
 yayuḥ saṃvatsarā daśa |
 parisṛtya ca dharmajñō
 rāghavaḥ saha sītayā || 3.11.27 ||

sutīkṣṇasyāśramapadaṃ
 punarēvājagāma ha |
 sa tamāśramamāgamyā
 munibhiḥ paripūjitaḥ || 3.11.28 ||

tatrāpi nyavasād rāmaḥ
 kiñcit kālamarīḍamaḥ |
 athāśramasthō vinayāt
 kadācit taṃ mahāmunim || 3.11.29 ||

upāsīnaḥ sa kākutsthaḥ
 sutīkṣṇamidamabravīt |
 asminnaranyē bhagava -
 nnagastyō munisattamaḥ || 3.11.30 ||

vasatīti mayā nityaṃ
 kathāḥ kathayatāṃ śrutam |
 na tu jānāmi taṃ dēśaṃ
 vanasyāsyā mahattayā || 3.11.31 ||

kutrāśramapadaṃ ramyaṃ
 maharṣēstasyā dhīmataḥ |
 prasādārthaṃ bhagavataḥ
 sānujaḥ saha sītayā || 3.11.32 ||

agastyamadhigacchēya -
 mabhivādayituṃ munim |
 manōrathō mahānēṣa
 hṛdi samparivartatē || 3.11.33 ||

yadahaṃ taṃ munivaraṃ
 śuśrūṣēyamapi svayam |
 iti rāmasya sa munih
 śrutvā dharmātmanō vacaḥ || 3.11.34 ||

sutīkṣṇaḥ pratyuvācēdaṃ
 prītō daśarathātmajam |
 ahamapyētadēva tvāṃ
 vaktukāmaḥ salakṣmaṇam || 3.11.35 ||

agastyamabhigacchēti
 sītayā saha rāghava |
 diṣṭyā tvidānīmarthē'smin
 svayamēva bravīṣi mām || 3.11.36 ||

ayamākhyāmi tē rāma
 yatrāgastyō mahāmuniḥ |
 yōjanānyāśramāt tāta
 yāhi catvāri vai tataḥ |
 dakṣiṇēna mahāñchrīmā -
 nagastya bhrāturāśramaḥ || 3.11.37 ||

sthalīprāyavanōddēśē
 pippalīvanaśōbhitē |
 bahupuṣpaphalē ramyē
 nānāvihaganādītē || 3.11.38 ||

padminyō vividhāstatra
 prasannasalilāśayāḥ |

haṃsakāraṇḍavākīrṇā -

ścakravākōpaśōbhitāḥ || 3.11.39 ||

tatraikāṃ rajanīm vyuṣya

prabhātē rāma gamyatām |

dakṣiṇām diśamāsthāya

vanakhaṇḍasya pārśvataḥ || 3.11.40 ||

tatrāgastyāśramapadam

gatvā yōjanamantaram |

ramaṇīyē vanōddēśē

bahupādapaśōbhitē || 3.11.41 ||

raṃsyatē tatra vaidēhī

lakṣmaṇaśca tvayā saha |

sa hi ramyō vanōddēśō

bahupādapasamṇyutaḥ || 3.11.42 ||

yadi buddhiḥ kṛtā draṣṭu -

magastyam taṃ mahāmuniṃ |

adyaiva gamanē buddhiṃ

rōcayasva mahāmatē || 3.11.43 ||

iti rāmō munēḥ śrutvā

saha bhrātrābhivādya ca |

pratasthē'gastyamuddiśya

sānugaḥ saha sītayā || 3.11.44 ||

paśyan vanāni citrāṇi

parvatāmścābhrasannibhān |

sarāṃsi saritaścaiva

pathi mārgavaśānugān || 3.11.45 ||

sutīkṣṇēnōpadiṣṭēna

gatvā tēna pathā sukham |

idaṃ paramasaṃhr̥ṣṭō

vākyam lakṣmaṇamabravit || 3.11.46 ||

ētadēvāśramapadam

nūnam tasya mahātmanaḥ |

agastyasya munērbhrātu -

rdr̥śyatē puṇyakarmaṇaḥ || 3.11.47 ||

yathā hīmē vanasyāsyā

jñātāḥ pathi sahasraśaḥ |

sannatāḥ phalabhārēṇa

puṣpabhārēṇa ca drumāḥ || 3.11.48 ||

pippalīnāṃ ca pakvānāṃ

vanādasmādūpāgataḥ |

gandhō'yaṃ pavanōtkṣiptaḥ

sahasā kaṭukōdayaḥ || 3.11.49 ||

tatra tatra ca dr̥śyantē

saṅkṣiptāḥ kāṣṭhasañcayāḥ |

lūnāśca paridr̥śyantē

darbhā vaidūryavarcaśaḥ || 3.11.50 ||

ētacca vanamadhyastham

kṛṣṇābhraśīkharōpamam |

pāvakasyāśramasthasya

dhūmāgraṃ sampradṛśyatē || 3.11.51 ||

viviktēṣu ca tīrthēṣu

kṛtasnānā dvijātayaḥ |

puṣpōpahāraṃ kurvanti

kusumaiḥ svayamārjitaiḥ || 3.11.52 ||

tataḥ sutīkṣṇavacanaṃ

yathā saumya mayā śrutam |

agastyasyāśramō bhrātu -

rnūnamēṣa bhaviṣyati || 3.11.53 ||

nigrhya tarasā mṛtyuṃ

lōkānāṃ hitakāmyayā |

yasya bhrātrā kṛtēyaṃ di -

kśaraṇyā puṇyakarmaṇā || 3.11.54 ||

ihaikadā kila krūrō

vātāpirapi cēlvalaḥ |

bhrātarau sahitāvāstāṃ

brāhmaṇaghnaḥ mahāsuraḥ || 3.11.55 ||

dhārayan brāhmaṇaṃ rūpa -

mīlvalaḥ saṃskṛtaṃ vadan |

āmantrayati viprān sa

śrāddhamuddiśya nirghṛṇaḥ || 3.11.56 ||

bhrātaraṃ saṃskṛtaṃ kṛtvā

tatastaṃ mēṣarūpiṇam |

tān dvijān bhōjayāmāsa
 śrāddhadṛṣṭēna karmaṇā || 3.11.57 ||

tatō bhuktavatāṃ tēṣāṃ
 viprāṇāmilvalō'bravīt |
 vātāpē niṣkramasvēti
 svarēṇa mahatā vadan || 3.11.58 ||

tatō bhrāturvacaḥ śrutvā
 vātāpirmēṣavannadan |
 bhittvā bhittvā śarīrāṇi
 brāhmaṇānāṃ viniṣpatat || 3.11.59 ||

brāhmaṇānāṃ sahasrāṇi
 tairēvaṃ kāmarūpibhiḥ |
 vināśītāni saṃhatya
 nityaśaḥ piśitāśanaiḥ || 3.11.60 ||

agastyēna tadā dēvaiḥ
 prārthitēna maharṣiṇā |
 anubhūya kila śrāddhē
 bhakṣitaḥ sa mahāsuraḥ || 3.11.61 ||

tataḥ sampannamityuktvā
 dattvā hastē'vanējanam |
 bhrātaraṃ niṣkramasvēti
 cēlvalaḥ samabhāṣata || 3.11.62 ||

sa tadā bhāṣamāṇaṃ tu
 bhrātaraṃ vipraghātinam |

abravīt prahasan dhīmā -
nagastyō munisattamaḥ || 3.11.63 ||

kutō niṣkramituṃ śakti -
rmayā jīrṇasya rakṣasaḥ |
bhrātustu mēṣarūpasya
gatasya yamasādanam || 3.11.64 ||

atha tasya vacaḥ śrutvā
bhrāturnidhanasaṃśritam |
pradharaṣayitumārēbhē
munim krōdhānnisācaraḥ || 3.11.65 ||

sō'bhyadravad dvijēndraṃ taṃ
muninā dīptatējasā |
cakṣuṣānalakalpēna
nirdagdhō nidhanaṃ gataḥ || 3.11.66 ||

tasyāyamāśramō bhrātu -
staṭākavanaśōbhitaḥ |
viprānukampayā yēna
karmēdaṃ duṣkaraṃ kṛtam || 3.11.67 ||

ēvaṃ kathayamānasya
tasya saumitriṇā saha |
rāmasyāstaṃ gataḥ sūryaḥ
sandhyākālō'bhyavartata || 3.11.68 ||

upāsya paścimāṃ sandhyāṃ
saha bhrātrā yathāvidhi |

pravivēśāśramapadaṃ

tamṛṣiṃ cābhyavādayat || 3.11.69 ||

samyakpratigṛhītastu

muninā tēna rāghavaḥ |

nyavasat tāṃ niśāmēkāṃ

prāśya mūlaphalāni ca || 3.11.70 ||

tasyāṃ rātryāṃ vyatītāyā -

muditē ravimaṇḍalē |

bhrātaraṃ tamagastyasya

āmantrayata rāghavaḥ || 3.11.71 ||

abhivādayē tvāṃ bhagavan

sukhamasmyuṣitō niśām |

āmantrayē tvāṃ gacchāmi

guruṃ tē draṣṭumagrajam || 3.11.72 ||

gamyatāmiti tēnōktō

jagāma raghunandanaḥ |

yathōddiṣṭēna mārgēṇa

vanaṃ taccāvalōkayan || 3.11.73 ||

nīvārān panasān sālān

vañjulāṃstiniśāṃstathā |

ciribilvān madhūkāṃśca

bilvānatha ca tindukān || 3.11.74 ||

puṣpitān puṣpitāgrābhi -

rlatābhirupaśōbhitān |

dadarśa rāmaḥ śataśa -
 statra kāntārapādapān || 3.11.75 ||

hastihastairvimṛditān
 vānarairupaśōbhitān |
 mattaiḥ śakunisaṅghaiśca
 śataśaḥ pratināditān || 3.11.76 ||

tatō'bravīt samīpasthaṃ
 rāmō rājīvalōcanaḥ |
 pṛṣṭhatō'nugataṃ vīraṃ
 lakṣmaṇaṃ lakṣmivardhanaṃ || 3.11.77 ||

snigdhapatrā yathā vṛkṣā
 yathā kṣāntā mṛgadvijāḥ |
 āśramō nātidūrasthō
 maharṣērbhāvitātmanaḥ || 3.11.78 ||

agastya iti vikhyātō
 lōkē svēnaiva karmaṇā |
 āśramō dṛśyatē tasya
 pariśrāntaśramāpahaḥ || 3.11.79 ||

prājyadhūmākulavana -
 ścīramālāpariṣkṛtaḥ |
 praśāntamṛgayūthaśca
 nānāśakunināditaḥ || 3.11.80 ||

nigrhya tarasā mṛtyuṃ
 lōkānāṃ hitakāmyayā |

dakṣiṇā dik kṛtā yēna
śaraṇyā puṇyakarmaṇā || 3.11.81 ||

tasyēdamāśramapadaṃ
prabhāvād yasya rākṣasaiḥ |
digiyam dakṣiṇā trāsād
dṛśyatē nōpabhujyatē || 3.11.82 ||

yadāprabhṛti cākrāntā
digiyam puṇyakarmaṇā |
tadāprabhṛti nirvairāḥ
praśāntā rajanīcarāḥ || 3.11.83 ||

nāmnā cēyam bhagavatō
dakṣiṇā dikpradakṣiṇā |
prathitā triṣu lōkēṣu
durdharṣā krūrakarmabhiḥ || 3.11.84 ||

mārgam nirōddhum satataṃ
bhāskarasyācalōttamaḥ |
sandēśam pālayamstasya
vindhyaśailō na vardhatē || 3.11.85 ||

ayam dīrghāyusastasya
lōkē viśrutakarmanah |
agastyasyāśramaḥ śrīmān
vinītamṛgasēvitaḥ || 3.11.86 ||

ēṣa lōkārcitaḥ sādhu -
rhitē nityam rataḥ satām |

asmānadhigatānēṣa

śrēyasā yōjayiṣyati || 3.11.87 ||

ārādhayiṣyāmyatrāha -

magastyam taṃ mahāmuniṃ |

śēṣam ca vanavāsasya

saumya vatsyāmyaham prabhō || 3.11.88 ||

atra dēvāḥ sagandharvāḥ

siddhāśca paramarṣayaḥ |

agastyam niyatāhārāḥ

satataṃ paryupāsate || 3.11.89 ||

nātra jīvēnmṛṣāvādī

krūrō vā yadi vā śaṭhaḥ |

nṛśaṃsaḥ pāpavṛttō vā

munirēṣa tathāvidhaḥ || 3.11.90 ||

atra dēvāśca yakṣāśca

nāgāśca patagaiḥ saha |

vasanti niyatāhārā

dharmamārādhayiṣṇavaḥ || 3.11.91 ||

atra siddhā mahātmānō

vimānaiḥ sūryasannibhaiḥ |

tyaktvā dēhān navairdēhaiḥ

svaryātāḥ paramarṣayaḥ || 3.11.92 ||

yakṣatvamamaratvam ca

rājyāni vividhāni ca |

atra dēvāḥ prayacchanti

bhūtairārādhitāḥ śubhaiḥ || 3.11.93 ||

āgatāḥ smāśramapadaṃ

saumitrē praviśāgrataḥ |

nivēdayēha māṃ prāpta -

mṛṣayē sītayā saha || 3.11.94 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē

araṇyakāṇḍē ēkādaśaḥ sargaḥ ||